

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA II
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER II

Nkarhi: 2½ wa tiawara

100 wa timaraka

HLAYA SWILERISO LESWI LANDZELAKA HI VUKHETA

1. Papila leri ri na tipheji ta 6. Kamba loko papila ra wena ri helerile.
2. Papila leri ri avanyisiwile hi swiyenge swimbirhi.

XIYENGE XA A: MATSALWA – NOVHELE (60)

XIYENGE XA B: SWITSALWAMBIKO SWO LEHA NA SWO KOMA (40)

3. Eka Xiyenge xa A, u languteriwa ku hlamula swivutiso hinkwaswo swa MUNE swa tsalwa ra NDZI NGO TINCIKI!
 4. Eka Xiyenge xa B, u languteriwa ku hlamula swivutiso swimbirhi ntsena. Xitshuriwa XIN'WE xa xitsalwambiko xo leha na XIN'WE xa xitsalwambiko xo koma.
 5. Sungula ku hlamula xivutiso XIN'WANA na XIN'WANA eka pheji yintshwa.
 6. Tsala hi vurhon'wana (swi saseka no vonaka) u landzelela milawu na mahikahatelo.
-

XIYENGE XA A MATSALWA**NDZI NGO TINCIKI! – A Thuketana****HLAMULA SWIVUTISO HINKWASWO****XIVUTISO XA 1 SWIVUTISO SWA XIMBANGU**

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

XITSHURIWA XA A

"U xavisa hi mani? U va pima marito ya wena loko u vulavula na mina wa swi twa."
 "Ndzi pima marito! A ku na ku pima marito la, swo loyi a nga ta ni mhaka leyi i mani, a hi n'wina? Ndzi fanele ndzi mi byela *jaa!*"
 "A ndzi ku u munhu, kasi na wena a wu munhu u nkixi, thwu!"
 "A ndzi munhu, ku va munhu hi loko ndzi pfumela ku xaviseriwa mukhalabye loyi leswaku a ta mi pfuxela bindzu ra n'wina? " ku vutisa Manayila hi ku hefemuteka. "Ndzi ri sweswo mi nga ka mi nga pfuki mi swi vonile ni siku ni rin'we, mi to ka mo hi ribayi!"
 "U vula mani sweswo?"
 "Ndzi vula mani, kasi ndzi vulavula na mani un'wana kwala?"
 "U nga kwati n'wananga," ku vula Ntekele hi rito ro khongotela hi ku vona leswaku ku karihela Manayila, a swi nga to n'wi vuyisela nchumu.
 "Mhaka hi leswaku a wu swi twisisi *my girl.*"
 "Ndzi nga swi twisisi ndzi tshimba hi yini?"
 "A ndzo ku xavisa eka Muzayiwe. Muzayiwe u ta ku teka hi nawu, swa bindzu swi le tlhelo."

- 1.1 Loko Ntekele a sindzisa Manayila ku tekiwa hi mukhalabye Muzayiwe, mana wa yena a a lo ya kwihi naswona hikokwalaho ka yini? (2)
- 1.2 Loko a ku ri wena Manayila tata wa wena a ku hlawulela wanuna loyi a faneleke a ku teka a wu ta titwa njhani? (2)
- 1.3 Hlawula nhlamulo yin'we leyi nga yona eka leti nga laha hansi. Manayila a a ... (1)
- A ri na vulolo swinene.
 B sasekile a tlhela a yimeka.
 C rhandzana na majaha yo tala.
 D nwa ngopfu byalwa.
- 1.4 Xana mhaka ya ku va Ntekele a sindzisa n'wana wa yena Manayila ku tekiwa hi mukhalabye Muzayiwe ya khorwisa ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.5 Boxa vito na xivongo xa jaha leri Manayila a a lava ku tekiwa hi rona. (2)
- 1.6 Hi xihi xivangelo lexi a xi endla leswaku tata wa Manayila Ntekele a nga tsakeli ndyangu wa jaha leri n'wana wa yena a a tihlawulerile rona. (2)

- 1.7 Ntlimbo i ku kayakaya kumbe ku tikeriwa loku ximunhuhatwa xi hlanganaka na kona loko xi ringeta ku endla leswi xi lavaka ku endla swona. Xana i mani loyi a a ri na ntlimbo eka tsalwa leri, naswona a a lava ku endla yini evuton'wini? (2)
- 1.8 Muluthanyi i ximunhuhatwa lexi vangaka dzolonga kumbe ku holova exikarhi ka swimunhuhatwa swin'wana. Xana muluthanyi i mani eka tsalwa leri? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- [15]**

XIVUTISO XA 2 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

"Hmmm, swa rivala hakunene a swi orhi ndzilo, Mpfuleni wa yena ku va a cate na Lefty lowa nsulavoya! Ku ehleketa kunene hi Lefty, nkulukumba Ntekele a sa a ku dyu, dyu, dyu, dyu, hi xirhami – xirhami xa ku chava.
Yoo, hambi u to yini loko Lefty a n'wi tela? Xana u ta tivhikelela njhani? Swa antswa a namba a songa rigogo ra ha tsakama, a nghena ehansi a ya naro. Aawa, a baleka a ya naro a siya ndyangu ni bindzu ra yena! Sweswo a nga ka a nga swi endli. Kambe xana u to swi yini, hikuva a ku na n'anga. Lefty u ta ta ku n'wi khexe, khexe, khexe, khexe! Swa antswa a yisa mhaka ya yena emaphoriseni. Ina wona ya ta vona hilaha ya nga n'wi biyelelaka hakona. Kambe xana u ta fika a ya byela yini maphorisa? A ku Mpfuleni u te u ta ya n'wi rhambela Lefty? A swi twali swoleswo. Maphorisa ya ta n'wi hleka, ya ta ku a a yime Lefty a rhanga hi ku n'wi dlaya, hi kona ya nga ta ya ya n'wi khoma. Xana u to swi yini? Ohohooo, hambi a a n'wi bela yini Mpfuleni. Loko a a lo n'wi hlongola kunene."

- 2.1 Hlamusela hilaha ku chava ka Ntekele mayelana na ku va a bile Mpfuleni ku veke ntiyiso hakona loko timhaka to biwa ka yena ti fikile eka murhandziwa wa yena Lefty. (2)
- 2.2 Hikokwalaho ka yini Mpfuleni a phikizana na tata wa yena Ntekele loko a holova. (2)
- 2.3 Xana a swi fanerile leswaku Ntekele a ba Mpfuleni loko a hlamulana na yena hi ndlela yo n'wi delela ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 2.4 Loko a ku ri wena Ntekele n'wana wa wena a cata wena tanihi mutswari u nga swi tivi ku fana na leswi Mpfuleni a swi endleke, a wu ta titwa njhani? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 2.5 Boxa vito ra bindzu ra Ntekele. (1)
- 2.6 Hlamusela vumunhu bya Lefty. (2)
- 2.7 Loko Jamboti a a ri munghana wa wena a wu ta n'wi tsundzuxa yini mayelana na hanyelo ra yena ra vunsulavoya? (2)
- 2.8 U dyondzile yini mayelana na mahanyelo ya vuthu ra ti-'Vultures.'? (2)

[15]

XIVUTISO XA 3 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

Ti yima tano tinsulavoya, ti ri karhi ti kanganyisela hi ku vulavula ni ku hleka. Swi te swa ha ri tano, Manayila u te a languta, o vona xandla xa yin'wana ya tona, leyi a yi yime kusuhana swinene ni wanuna loyi a a tshame na yena, xi ri karhi xi tlhotlhovela xi enghena exikhwameni xa baji ra lowanuna. Tsotsi yi langute le, yi ri karhi yi hlekelela ongeti a yi endli nchumu. Ndzhaku hi loko Manayila a vona xandla xolexo xi ri karhi xi huma ha switsongo, ha switsongo swinene ni xipaci xa lowanuna, n'wini wa xona ni leswaku ku humelela yini. Kute kwala tsotsi yi nge kusuhi swinene ni ku xi humesa, Manayila handle ka ku ehleketa kumbe ku titwa, o lowanuna hi xisungunu tlhi, a ri karhi a huwelela a ku: "Xipaci xa wena xa famba, va ku yivela vavo."

Hi ku tshuka lokukulu, lowanuna o namba o voko ra tsotsi hi kehele ma, a va a ku yi ntli, hi mikolo hi voko lerin'wana. "U ringeta ku endla yini xigevenga ndzina?" Xifoma xa wanuna lexa nhamu yo tani! Xifuva xa kona, xigubu xinene. Swiphanga swi lo mpfi, hi tinyama, ku leha xi ri lahayaaa! Lowa nsulavoyakulobye, ku na vona munghana a wele emavokweni ya xifoma lexi, ni leswaku u ye hi kwihhi.

- 3.1 Boxa vito ra wanuna loyi a a lava ku yiveriwa xipaci xa mali hi tsotsi xikan'we na ra nsati wa yena. (2)
- 3.2 Hlamusela vumunhu bya nsati wa wanuna loyi u n'wi boxeke eka 3.1 laha henhla. (2)
- 3.3 Ku va Manayila a pfunile wanuna loyi u n'wi boxeke eka 3.1 loko nsulavoya yi ri ku n'wi yiveleni ka xipaci xa mali swi endlile leswaku na yena a kuma ku pfuniwa hi yena. Vula swilo swimbirhi leswi a pfuneke Manayila hi swona. (2)
- 3.4 Hlamusela leswi tsotsi leyi ku vulavuriwaka hi yona yi nga phunyukisa xiswona loko n'wini wa xipaci xa mali a yi khomile. (2)
- 3.5 U vona onge i yini lexi nga endla leswaku Manayila a xisa John Chavani na nsati wa yena a vula leswaku Jamboti i makwavo wa yena ku ri ku i murhandziwa wa yena? (2)

[10]**XIVUTISO XA 4 XITSALWANA**

'Hambi wo famba ankoveni lundza ri ta vonaka' ku ya hi xivuriso lexi, hlamusela tindlela hinkwato leti Jamboti na tinsulavoyakulobye / swigevevakulobye va ti tirhiseke ku va va teka mali hinkwayo efemeni ya ka Jesco xikan'we na ndlela leyi Jamboti a hakeleleke mitirho ya yena leyo biha hayona.

[20]**60 wa timaraka**

XIYENGE XA B SWITSHURIWA SWA SWITSALWAMBIKO**XIVUTISO XA 5 XITSALWAMBIKO XO LEHA****SWILERISO**

- Rhangang u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 150–200 wa marito.

MBULAVULO

U murhangeri wa swichudeni exikolweni xa n'wina. U komberiwile ku ya yimela vadyondzikuloni eka ntlangu wo lelana na vadyondzi va Giredi ya 12. Tsala **mbulavulo (xipichi)** lowu u nga ta wu nyika hi siku leri.

[30]**XIVUTISO XA 6 XITSALWAMBIKO XO KOMA**

- Rhangang u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 120–150 wa marito.

KHADI RA XIRHAMBO

U ta va na ntlangu wo karhi loko swikolo swi pfalela khisimusi. Tsala **khadi** leri u nga ta ri rhumela lava u tsakelaka leswaku va va kona ku ta tlangela na wena hi siku leri.

[10]

40 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100